

DARJA PAVLIČ

Odkrivanje »neskončnih prostorov navznoter«

Boris A. Novak je že v svoji prvi zbirki (*Stibožitje*, 1977) pokazal posebno ljubezen do semantičnega poigravanja s podobno zvenečimi besedami, njegove zbirke iz osemdesetih in devetdesetih let pa razodevajo tudi ljubezen do najrazličnejših pesniških oblik. Tradicionalnim zvrstem, med katerimi je treba omeniti vsaj lirično pesnitev in sonet, je z leti dodal nekaj iznajdb iz lastne delavnice - v *Albi* sta to starejši *brisani* in novi *zamirajoči* sonet (sestavljene iz petih kitic, prva ima pet verzov, vsaka naslednja pa po enega manj, tako da je peta kitica samostojen verz). V knjigah pred *Albo* so bila ljubezenska čustva tudi na tematski ravni vezana v glavnem na poezijo: lirski subjekt se je sprva zavoljo stvariteljske moči, ki mu jo je podeljevala poezija, počutil neznansko bogatega, ko pa je spričo vojnega dogajanja v naši soseščini ugotovil, da je »svet na tem, da izgine«, se je razglasil za varuha pesniških oblik.

Ljubezen, kakršno opisuje zbirka *Alba*, so po avtorjevih besedah iznašli provansalski trubadurji v 12. stoletju, Evropa pa jo še dandanašnji razume enako. Da bi pojasnili zvezo med sodobnim in provansalskim pojmom ljubezni, bomo opozorili na nekaj ugotovitev Octavia Paza. V svoji knjigi z naslovom *La llama doble, amor y erotismo* (1993) je zapisal, da obstaja razlika med občutkom in idejo ljubezni. Medtem ko skrivnostno, nedoumljivo privlačnost med dvema posameznikoma po njegovem mnenju poznajo vse dobe in kraji, se razmišljanje o ljubezni samo včasih spremeni v ideologijo, ki določa način življenja v neki družbi. Primer take ideologije je t. i. trubadurska ljubezen. V njej so sicer prepoznavni elementi platonizma (hrepeneje po idealnem partnerju in popolnosti), vendar je njen namen nezdržljiv s težnjo po filozofski kontemplaciji večnih idej. Trubadurska ljubezen je vodila od opazovanja ljubljene osebe ter izmenjave znakov in pesmi do pogovora ter nazadnje do telesne združitve; podoben kodeks obnašanja spoštujejo tudi sodobni zaljubljeni, čeprav ne v podrobnostih (običaj odlaganja spolnih stikov s t. i. preizkusom je utonil v pozabo, pa tudi pisanje pesmi ni obvezno). V Provansi so ljubezenske pesmi najprej pisali fevdalni gospodje za dame svojega stanu, poklicni pesniki so se pojavili šele kasneje. Ker so bili skoraj vedno nižjega stanu kakor dame, ki so jih opevali, so njihove pesmi redko izražale osebno izkustvo, imele pa so pomembno

družbeno funkcijo, saj so posredovale etične in estetske ideale. Vzrokov, da mnogi trubadurji niso odobraval telesne ljubezni, je bilo po mnenju Octavia Paza več: pogosto je bila med zaljubljenca prevelika razlika v družbenem položaju, včasih sta bila stara, razširjeno pa je bilo tudi prepričanje, da spolno občevanje ubija hrepenenje in ljubezen. Kljub temu velja, da so trubadurji stremeli po telesni ljubezni. Brez takega stremljenja bi bila zvrst, imenovana alba (pesem svitanica ali jutranjica), nesmiselna, saj upesnjuje jutranje slovo ljubimcev.

Posrečeno izbrani naslov Novakove zbirke nas je napotil k točno določeni zvrsti trubadurske poezije; razkriva pa nam tudi temeljno občutje knjige: v njej ne gre toliko za telesno ljubezen (čeprav je pogosto omenjena ali vsaj nakazana), kakor za občutek boleče ločenosti. Podobno funkcijo kakor naslov imata tudi citata iz dveh trubadurskih pesmi, ki ju je pesnik uporabil kot moto zbirke. V odlomku iz *Albe* Guiratz de Bornelha je zvezda jutranjica primerjana s kruto ptico, ker se bosta morala ljubimca ob zori ločiti. Kancona Jaufrésa Rudélsa pa že z naslovom *Ljubezen iz daljave* opozarja, da je ljubezenski odnos bolj hrepenenjski kakor uresničljiv. Literarni zgodovinarji so oddaljenost dam v trubadurski poeziji pogosto interpretirali kot znak njihovega višjega družbenega položaja, v Novakovi poeziji pa gre predvsem za geografsko oddaljenost. Da bi se ljubimca sestala, morata prestopati meje, vendar to ni njuna edina težava - njuno razmerje ogrožajo tudi *obrekljivci*, zaradi katerih ne moreta zgraditi skupnega gnezda. Geografsko ločenost bi seveda lahko razumeli kot metaforo za neuresničljivost želje po trajnem in popolnem zlitju dveh duš in dveh teles. Trenutki, ko sta ljubimca »eden drugemu srečna mera«, so v Novakovi zbirki bežni. In ker časa ni mogoče zaustaviti, so solze v njej pogostejše od smeha.

Novakov lirski subjekt v skladu s konvencijo trubadurske poezije idealizira svojo izvoljenko in v mnogih pesmih opeva njeno lepoto. Na začetku je bil pogled: žar njene lepote je ob prvem srečanju »zmehčal ta kraj na ostrem severu sveta«. Od takrat je lepo in erotično vse: njena bela polt, njeno telo, njen vonj, njene obleke in celo stekleničke v kopalnici. Toda telesna lepota je samo presežek, posledica notranje lepote plemenite duše, ki trpi zaradi skrite bolečine, zagovarja boljši svet in objema begunske otroke. Pesem z naslovom *Najina fotografija z vojno v ozadju* tematsko prerašča okvir trubadurske poezije, saj je v njej osebna sreča ljubimcev povezana z usodo vseh ljudi. Pravica do »majhne, molčeče, / zgolj najine sreče« je zaradi vojne in njenih grozot postavljena pod dodaten vprašaj, razcep med subjektivnimi željami in kruto stvarnostjo je poglobljen.

V zbirki pred *Albo* (*Mojster nespečnosti*, 1995) je Boris A. Novak nakazal možno rešitev iz razcepa med subjektom in stvarnostjo: odkrivanje »neskončnih prostorov navznoter«. Z *Albo* se je njegov kompas zasukal navzven, v projekcijo lepe duše. Trajne rešitve ta obrat ni prinesel, saj je lirski subjekt »cel« oziroma zaceljen samo na trenutke. Potovanje k Sebi se zato lahko

nadaljuje, od bralčeve identifikacije z lirskim subjektom *Albe* pa je odvisno, kako visoko bo cenil to zbirko nežnih čustev, umetelnih oblik in lepo zve-nečih verzov. Mene so sicer prepričale tudi nekatere prvoosebne pesmi (na primer sonet *Najina fotografija s cvetjem v ozadju*, mala francoska balada *Orfej in Evridika*, *Gare du nord*, repati sonet *Potem*), vendar so me najbolj očarali soneti *Vid*, *Sluh*, *Okus* in *Vonj*. V njih je pesnik, umaknjen v ozadje, sugestivno poustvaril tkane podobe čustvenega in čutnega nemira znamenite *Dame s samorogom* (cikel srednjeveških tapiserij).

Vzglavniki zemlje in neba

